

RECENZIJAZBORNIKARADOVA

TEORIJA I PRAKSA U OBRAZOVANJU
SOCIJALNIH RASNIKA

Po detaljnom pregledu i analizi pripremljenig zbornika, dajem sledeci

IZVESTAJ

Sadrzina zbornika je podeljena na predgovor i tri delova. U predgovoru se ukazivanje na povezanost izmedju teorije i prakse u obrazovanju socijalnih radnika.

U prvom radu sa naslovom **Obrazovanje za socijalni rad: korespondira li curriculum sa drustvenim izazovima?** analizira se socijalni rada kao profesionalna i aplikativna naučna disciplina pred kojom u savremenom obrazovnom i socijalnom kontekstu stoji zadatak nalaženja odgovora na aktuelne društvene izazove sa pravilnim izborom metode rada. U radu je ukazano na akademsko obrazovanje za socijalni rad koje započinje sa sticanjem prakticnih znanja i vestini a zatim teoretska istrazivanja o uzrocima socijalnih problema i razvoj socijalnog rada kao naučne discipline. Postavljeno je pitanje kako ponuditi znanja socijalnim radnicima potrebnih za rešavanje aktuelnih drustvenih problema među kojima su najrasprostranjeniji siromaštvo, socijalna isključenost, nezaposlenost, destrukcija porodice, migracije i stvaranje humanog drustva.

Sami problemi i njihova promena traže preusmeravanje na nove aspekte koji su bili zanemareni u tradicionalnom pristupu problema. Analizira se socijalna isključenost ukazuje se na nedostatak resursa i smanjenu participaciju u drustvenom zivotu, ona što se osobeno ističe je neizučavanje siromaštva, kao i predmeti vezani za socijalnu isključenost koji daju znanja o normativima i teoriskim okvirima iz socijalne politike.

Najviše znanja studenti usvajaju o porodici, potom socijalnu isključenost i siromaštvu a ne i aktuelnim problemima o migraciji. Posmatrajći curriculum studiskog programa Socijalnog rada na FNR u Banja Luci posebno njegov sadržaj i obim može da se zaključi da se opšti akcent daje refleksno-terapeutsdkim gledištima individualno regormistickom gledištu usmeravajući se na razvoj pojedinca, grupe i zajednice koji se okreću ka individualnom radu a manje ka socijalnim ciljevim, pri tom se zaključuje da se ne može učiniti značajan preokret u praksi socijalnog rada koja se suočava sa složenim društvenim izazovima kao što su nezaposljenost, migracija i siromaštvo. U samoj analizi ukazuju se da curriculum za socijalni rad u određenoj meri odgovara sa socijalnim izazovima. Potenciraju se određeni elementi i vrednosti socijalno-kolektivističkih gledišta, koje su bazirane na refleksivno-terapeutskom i individualno-reformističkom gledištu. Osobeno značajno u radu što je napravljena analiza šta je iz isključeno iz curriculum za socijalni rad. Otuda se ne može očekivati da socijalni radnici budu osposobljeni za provođenje drustvenih promena.

U drugom radu sa naslovom **Rodni sadržaj u silibusima osnovnih akademskih studija socijalne politike socijalnog rada** ukazano je na potrebu urođnjavanja obrazovnih sadržaja na programu osnovnih akademskih studija Socijalna politika i socijalni rad na Filozofskom fakultetu u Nišu.

Rad zapocinje analizom medjunarodnih nacionalnih standard, zatim analizirane su aktivnosti Saveta Evrope posebno Preporuka o rodnoj jednakosti u obrazovanju od 1995 godine a zatim Nacionalna strategija za rodna ravnopravnost za period 2016 do 2020 godine i zaključuje se da je u njoj posebna pažnja posvećena rodnoj ravnopravnosti. Razvijenost analitičkog okvira ukazuje na prisustvo rodni sadržaja u silabusima nastavnih predmeta.

U drugom delu rada analizirani su predmeti na ovom studijskom programu u pogledu urođenosti ishoda, ciljeva i sadržaja predmeta. Prikazano je prisustvo različitih aspekata rodni sadržaja ali je ukazano i na njihovo odsustvo i mogućnost uvođenja.

Sama analiza rodni sadržaja ima dva aspekta: analiza ishoda predmeta i analiza sadržaja predmeta sociologije porodice, društvena konstrukcija devijacija, socijalna patologija, politika rodne ravnopravnosti, sociologija morala, savremeni socijalni problem i profesionalna etika socijalni radnika. Avtorke ukazuju da je u sistemu formalnog obrazovanja i vaspitanja posebna pažnja posvećena pitanju rodne ravnopravnosti sa više aspekata: rodna ravnopravnost u pogledu pristupa obrazovanju; obrazovanje za rodnu ravnopravnost, kulturu ljudskih prava i poštovanja i uvažavanja različitosti u cilju unapređenja komunikacije među polovima, prevencije diskriminacije i promene rodni stereotipa i patrijarhalni kulturni obrazaca; rodna osetljivost u svim segmentima obrazovnog procesa; ravnopravan položaj žena i muškaraca na radu i učešće u odlučivanju i upravljanju.

Niz analizu domaćih i međunarodni dokumenata ostvarena je identifikaciju aktuelni tema i problema. Avtori zaključuju da uspešnim savladavanjem ovih predmeta studenti/studentkinje stiču jednu od opštih kompetencija - sposobnost razumevanja i primene principa rodne ravnopravnosti, što jeste jedan od ključni zahteva predloženih standarda za akreditaciju studijskih programa. Generalno može da se zaključiti da u silabusima analiziranih predmeta obezbeđuje se studentima da upoznaju, razumeju i reprodukuju pojmove vezane za rodnu ravnopravnost iz perspektive njihovog nastajanja i razvoja.

Avtori isticu uočenu potrebu za efikasnijom državnom intervencijom radi obezbeđivanja rodno osetljivih nastavnih programa i sadržaja u formalnom obrazovanju na svim nivoima.

U radu sa naslovom **Obrazovanje socijalni radnika u Kraljevini Švedskoj** analiziran je istoriski razvoj obrazovanja socijalni radnika. Sam kontekst u kom se odvija socijalni rad je pod uticajem iskustva globalni i lokalni promena i novih izazova koji se postavljaju pred profesijom. U analizi socijalni rad ukazuje se na tri oblasti: društvena praksa, znanje i istraživanja. Socijalni rad kao pomažuća profesija, podsticajna i pokretačka delatnost bavi se najsloženijim spektrom sagledavanja duhovni, fizičkih, pravni i drugih potreba i problemima ljudi i zahteva veoma razvijena znanja i veštine.

Analizirane su karakteristike obrazovanja socijalni radnika u savremenom društvu, a posebna pažnja je usmerena na švedski model obrazovanja. U rad su prikazani rezultati dobijeni putem analize stručne literature, izveštaja, istraživanja i internih dokumenata.

Zaključuje se da reforme u obrazovanju socijalni radnika se ostvaruju u skladu sa potrebama i standardima koje propisuju profesionalne organizacije, kao i da grupni procesi u radu sa studentima doprinose njihovom profesionalnom i ličnom razvoju.

U analizi se zaključuje da savremene potrebe za specifičnim teorijskim i metodološkim znanjima, veštinama i tehnikama koje treba da poseduju socijalni radnici dovode do promene i osavremenjivanja programa studija socijalnog rada.

U radu **Profesionalni razvoj socijalnih radnika u Republici Srbiji u kontekstu celoživotnog učenja** istice se da je profesionalni razvoj značajan za unapređenje kompetentnosti socijalnih radnika, organizovanje i pružanje kvalitetnih usluga u socijalnom radu kao i razvoj vladinog i nevladinog sektora u ovoj oblasti. Ukazuje se na ključne aspekte profesionalnog razvoja socijalnih radnika u kontekstu celoživotnog učenja, sa detaljnom elaboracijom međunarodnih i nacionalnih dokumenata. Ukazuje se na značaj kontinuiranog profesionalnog razvoja za obrazovanje i praksu socijalnih radnika. Analizirana je usaglašenost nacionalnih dokumenata Republike Srbije sa međunarodnim kroz uvođenje sistema licenciranja i zakonske obaveze stručnog usavršavanja socijalnih radnika s ciljem profesionalnog razvoja.

Analiza ukazuje da nedostaju obavezujući nacionalni standardi koji regulišu profesionalni razvoj tokom i nakon formalnog obrazovanja socijalnih radnika. Radi usaglašavanja kvaliteta profesionalnog razvoja socijalnih radnika analiza ukazuje da je potrebno zakonski regulisati obavezno sprovođenje standarda u visokoškolskim ustanovama za obrazovanje socijalnih radnika i u vladinom i nevladinom sektoru koji zapošljava socijalne radnike.

Zaključeno je da profesionalni razvoj socijalnih radnika slabo istražen u Republici Srbiji i u svetu. Ukazuje se na potrebu istraživanja uslova za profesionalni razvoj socijalnih radnika radi unapređenja kvaliteta kontinuiranog profesionalnog razvoja i prakse socijalnog rada. Celoživotno učenje uz dugu tradiciju u različitim delovima sveta poprima društvenu dimenziju.

U radu **Učenje socijalnog rada sa decom i porodicama na primeru iz prakse – perspektiva studenata** vrlo često se javlja strah i nesigurnost, smatraju da nisu dovoljno kompetentni, da ne znaju da procene šta je od svih tih teorijskih znanja i veština relevantno za konkretan slučaj. U okviru većine stručnih predmeta, program se temelji na različitim teorijama učenja i koncipirani su tako da pružaju mogućnost korišćenja različitih korisnih alata za rad, kako profesorima, tako i mentorima. Avtorka rada ukazuje da razvoj potencijala i kompetencija budućih socijalnih radnika iziskuje i njihovo uključivanje, aktivno učešće u disusijama, simulacijama, grupnom radu i sl.

Studenti iako imaju mogućnost vežbavanja različitih situacija, nisu u dovoljnoj meri sigurni u svoje znanje i veštine, jer se sve to događa u učionici na osmišljenim primerima, koji i pored svoje autentičnosti ne mogu na verodostojan način prikazati socijalni rad u različitim okruženjima prakse.

Analiziran je model učenja socijalnog rada sa porodicama na primeru iz prakse sa studentima četvrtе godine studija u okviru predmeta Socijalni rad sa decom i mladima. Studentima spoznaju prvo osnovu na kojoj se temelji praksa u konkretnom okruženju (zakoni, standardi, procedure i sl.), a zatim da stvore uvide na koji način to funkcioniše u različitim okruženjima prakse. Ukazuje se da je studentu bila potrebna komunikaciju i saradnju na više nivoa: sa mentorima (profesorkama), kako bi dobili što jasnije instrukcije i povratne informacije; "konsultovanje" literature; sa stručnim radnicima koji rade u specifičnim okruženjima prakse, kako bi što bolje razumeli šta je njihov delokrug rada i koje bi oni korake u radu preduzeli kada rade sa porodicom; rad u grupi sa kolegama koje pohađaju isti predmet, gde bi promišljali o slučaju, međusobno razmenjivali informacije, analizirali, kako bi stvorili "sliku koja ima okvir".

Analiza potencira značaj uloge profesora i studenata u procesu učenja, pravi jasnu razliku između odgovornosti profesora i odgovornosti studenata. Naime, mišljenje je da je na studentima odgovornost sticanja novih znanja i veština, jer za tim mora postojati volja i želja,

dok je na profesoru odgovornost da obezbedi okruženje i priliku za primenu tih znanja i veština. Stvara se prilika studentima da aktivno učestvuju, iako možda u početku nemaju volju za sticanjem novih znanja i veština, velika verovatnoća da će se tokom procesa to probuditi u njima. Tokom realizacije Modela učenja socijalnog rada sa porodicama na primeru iz prakse, zapaženo je da pojedini studenti koji na početku procesa nisu bili motivisani za ovakav način rada, kasnije su pokazali zainteresovanost i uključivali su se u različite segmente rada.

Važno je da budući socijalni radnici izgrade jednu zdravu osnovu koja se sastoji od znanja, veština i vrednosti, kako bi sa tog "zdravog stanovišta" posmatrali sebe, druge ljude i ono što se dešava u društvu, razumeli i napravili adekvatan plan i strategiju rada, u cilju postizanja dobrostanja korisnika. Analiza ukazuje da je potrebno tokom studija socijalne politike i socijalnog rada osnažiti i ohrabriti studenata da sva ona znanja i veštine stečene tokom studija primene u praksi.

U radu **Organizacija stručne prakse za studente socijalnog rada-primeri dobre prakse na Fakultetu Političkih nauka Univerziteta u Beogradu i u inostranstvu** analiza ukazuje da je socijalni rad praktična delatnost, govori o značaju praktične nastave na fakultetima i koliko je ona efektivna i koji se ishodi učenja od praktične nastave očekuju. Analizirani su osnovni teorijski modeli koji govore o značaju praktične nastave za obrazovanje budućih socijalnih radnika, kao i da se prikazu modeli organizovanja nastave na Univerzitetima u inostranstvu kao i kakav model organizovanja prakse se primenjuje na Fakultetu Političkih nauka, Univerziteta u Beogradu.

Kompetenciju koju studenti stiču praksom, naročito u oblasti primene teorijskih saznanja u praksi mogu biti na dva načina: terenskom nastavom i praksom na terenu.

Internacionalna asocijacija škola socijalnih radnika razvila je Globalne standarde za obrazovanje socijalnih radnika u kojima važan deo preporuka za razvoj kurikuluma za obrazovanje predstavlja i stručna praksa. U ovom dokumentu su u sedam posebnih tačaka predstavljene smernice za organizovanje stručne prakse, koji podrazumevaju.

Socijalnog rada je delatnost koja se i dalje bavi najsloženijim problemima pojedina, grupa i zajednice, stoga socijalni radnici moraju da imaju razvijena znanja i veštine za povezivanja ljudi sa postojećim službama, omogućavanja savetodavnog i psihoterapijskog rada sa pojedincima, porodicama i grupama, kao i pomaganje grupama i zajednicama da obezbede ili unaprede socijalne službe i usluge, kao i učešće u važećim zakonodavnim procesima.

Socijalni rad se sprovodi direktno sa korisnicima preko: obavljanje intervjua, procena rizika i snaga, organizovanje zajednice, zastupanje, rad na slučaju, terenske posete itd.

Stručna praksa treba da traje dovoljno dugo i da uključuje kompleksne zadatke i mogućnosti za učenje kako bi student bili pripremljeni za profesionalni rad; da postoji koordinacija između obrazovne i institucije/organizacije u kojima studenti obavljaju praksu; da postoji obuka za mentore da se tie kvalifikuju i da imaju dovoljno iskustva, da pruže adekvatnu podršku studentima na praksi; mentor da učestvuje u razvoju kurikuluma, partnerstva između obrazovne i institucije/organizacije u kojoj studenti obavljaju praksu, adekvatne i dovoljne resurse kako bi potrebe programa koji se tiču terenske prakse bile zadovoljene.

Vodeći se ovim standardima i rezultatima istraživanja, univerziteti u Evropi su razvijali kurikulume tako da značajan deo obrazovanja čini praktična nastava. Prilikom izrade standarda za obrazovanje socijalnih radnika u Srbiji korišćen je **model profesionalnog**

znanja o socijalnom radu, koji prepoznaje pet formi znanja i to su: teorijsko, empirijsko, proceduralno, mudrost prakse i lično znanje.

Ono što je veoma pozitivno jeste da je u sprovođenju prakse na diplomskim studijama uključeno više različitih osoba od kojih svaki ima svoju posebnu ulogu, pa tako postoje: osobe koje vode praksu na fakultetu (zaduženi za iniciranje, održavanje komunikacije i zaključivanje ugovora sa ustanovom gde će studenti obavljati praksu), terenski nastavnik (koji ima organizacijsku, evaluacionu i edukativnu ulogu, uključen u intenzivan rad sa studentima i saradnju sa ustanovom gde studenti obavljaju praksu) i supervizor (koji kontinuirano, za grupu do 8 studenata obavlja superviziju).

Dobro mentorstvo i supervizija su posebno važni prilikom izazova sa kojima se susreću studenti socijalnog rada. Kroz dobru superviziju, studneti mogu lakše da prevaziđu dileme sa kojima se suočavaju.

Nesporan je značaj praktične nastave u socijalnom radu na univerzitetima, zato što kroz praktičnu nastavu studenti stiču neophodna praktična znanja, profesionalne kompetencije i veštine za rad u struci. U cilju unapređenja postojećih programa i načina sprovođenja terenske prakse neophodno je sprovoditi istraživanja kako bi se utvrdili nedostaci u programu, onako kako ih vide svi akteri uključeni u sprovođenje prakse.

U radu **Značaj studentske prakse** u obrazovanju studenata socijalnog rada elaborirana širina delatnosti socijalnog rada zahteva različita znanja i veštine socijalnih radnika kako bi kompetentno i profesionalno obavljali svoj posao. U tom smislu, praktična nastava i terenska praksa zauzimaju značajno mesto u studijskom programu i direktno doprinose osposobljavanju budućih socijalnih radnika za neposredan rad, ali i jačanju njihovog samopouzdanja i doživljaja kompetentnosti. Cilj istraživanja je bio utvrditi kako studenti socijalnog rada percipiraju terensku nastavu koja je deo redovnog obrazovnog programa. Ispitivan je njihov doživljaj terenske nastave u cjelosti, subjektivni doživljaj usvojenih znanja i veština potrebnih za rad u praksi, te rad terenskog nastavnika/mentora i da se dobije uvid u stavove studenata o benefitima i nedostacima terenske prakse.

Za svaku profesiju neupitna je važnost teorijskih saznanja, ali u pomažućim profesijama kao što je socijalni rad, bez usvajanja praktičnih veština nije moguće zamisliti profesionalni angažman i da zlatno pravilo profesionalnog obrazovanja uključuje nastavni proces kombinovan s praksom.

Praktična nastava za pomagačke profesije je prilika da deo studenti „osete“ kombinovan rada u praksi. Znanje koje studenti dobijaju kroz različite predmete iz oblasti socijalnog rada i srodnih disciplina na studiju, pripremaju studente za praktičan deo nastave.

Prva faza je *pripremna faza*: pregled obrazovnih i zdravstvenih ustanova, nevladinih organizacija, centara za socijalni rad. Druga faza podrazumeva *upućivanje studenata u ustanove* gde studenti imaju mogućnost steći iskustva u korištenju metodskih postupaka u radu s korisnicima usluga socijalno zaštitnih ustanova, te saznanja o oblicima saradnje s drugim stručnjacima i organizacijama, uvidjeti karakteristike timskog rada u ustanovama socijalne zaštite, zdravstvenim i obrazovnim ustanovama i nevladinim organizacijama, te se upoznati s njihovim evidencijama i dokumentacijom. U *završnoj fazi* predmetni nastavnik i asistent pregledaju Dnevnik prakse o obavljenoj studentskoj praksi.

Studenti (75,4%) ističu da su u toku studija stekli dovoljno saznanja o osnovnim metodskim pristupima iz područja socijalnog rada (socijalni rad s pojedincem, socijalni rad s grupom i socijalni rad u lokalnoj zajednici), da im je obrazovanje obezbedilo fundamentalna

znanja o pravnim propisima koji regulišu oblast socijalne zaštite, socijalnog, radnog i porodičnog prava, navode da su u toku studijske prakse proučavali dokumentaciju klijenta i prisustvovali vođenju intervjuu socijalnog radnika s klijentom.

Na osnovu dobijenih rezultata, može se zaključiti da je sadržaj i kvalitet prakse od izuzetne važnosti kako bi studenti stekli uvid u stvarne probleme u praksi socijalnog rada. Praksa je ujedno i prilika studentima da razvijaju radne navike, komunikacijske veštine i ostale sposobnosti koje su potrebne za budući profesionalni rad.

Preporuke studenata za unapređenje praktične nastave su: posvetiti više sati praktičnom delu nastave, ojačati saradnju sa centrima za socijalni rad, uvesti evaluaciju kao neizostavan dio nakon obavljanja prakse. Većina studenata smatra da bi im praksa trebala biti plaćena ili da bi trebala biti deo pripravnčkog staža.

U radu **Taerenska nastava studenata socijalne politike i socijalnog rada: sadržaj, evaluacija i programi obuke za mentore** analizirano je unapređenje organizacije i kvaliteta terenske nastave u okviru osnovnih studija socijalnog rada na Univerzitetu u Beogradu – Fakultetu političkih nauka koje se ostvaruje sa poštovanjem Standarda praktične obuke u obrazovanju socijalnih radnika. Programi su visoko ocenjeni od polaznika, akreditovani od nadležnog ministarstva i usvojeni kao programi celoživotnog obrazovanja UB-FPN. Realizacija praktične nastave u obrazovanju za socijalni rad je još početkom ovog veka regulisana međunarodnim standardima (IFSW / IASW 2004).

Teorija iskustvenog učenja i model socijalnog konstruktivizma su savremeni pristupi koji se bave odnosom praktičnog iskustva i sticanja znanja. U oblasti obrazovanja, poseban je izazov prenos znanja u situaciji dinamičkih društvenih promena i brzog prenosa novih ideja i uticaja koje omogućavaju informacione tehnologije. Analiza ukazuje na važnost osvešćenog učenja kroz praksu i davanja praktičnoj obuci značajnog mesta u obrazovanju.

U realizaciji terenske prakse se velika pažnja daje mentorima i kvalitetu njihovog odnosa sa praktikantom i supervizije koju obezbeđuju.

Rezultati su uglavnom pokazali pozitivnu procenu terenske prakse od strane studenata, saradnje sa mentorom i efekata prakse, i preporučilo realizaciju terenske prakse u organizaciji u kojoj su i sami realizovali praksu. Velika većina studenata je bila zadovoljna organizacijom prakse, najčešće podrškom od strane nastavnika zaduženog za praksu, mentora i zaposlenih u nastavnoj bazi. Skoro svi studenti su bili zadovoljni saradnjom sa mentorom, ukazivanjem od strane mentora na primenu etičkih principa i vrednosti i supervizijom.

Studentima ja bilo teško suočavanje sa ograničenim mogućnostima ili nemogućnostima socijalnog rada na terenu, tj. sa neskladom između potreba korisnika i realnih mogućnosti za pružanje pomoći. Podrška mentora im je bila najpotrebnija u teškim situacijama, da postupaju kada **nemaju isto mišljenje** kao i mentor.

Što se tiče efekata prakse, u kvantitativnom istraživanju je većina studenata smatrala da im je terenska praksa pomogla da razviju nove veštine i znanja, dok su ispitanici istakli i u kvantitativnom i u kvalitativnom istraživanju da im realizacija terenske prakse povećava samopouzdanje i sigurnost u profesionalnom radu.

Može da se zaključi da je obuka mentora značajan korak u razvoju kvalitetne terenske prakse usvojeni su Standardima praktične obuke i razvijena su dva programa obuke za mentorstvo: *osnovna obuka za mentore* i *napredna obuka za mentore praktične obuke u oblasti socijalnog rada i socijalne politike*.

Preporučuje se dalji razvoj terenske nastave, koji uključuje kreiranje adekvatnih priručnika, unapređenja organizacije terenske obuke, kvalitetnu i redovnu obuku i superviziju mentora i efikasnu promociju terenske nastave.

U trećem delu zbornika analiziran je aktuelni problem iz prakse socijalnog rada i to: **Siromastvo kao socijalni problem.** Analiza siromaštva kao značajnim socijalnim problemom ukazuje se na problem siromaštva u globalnom kontekstu i njegove brojne negativne efekte. Analizirane su bitne karakteristike i vrste siromaštva, teorijski pristupi objašnjenju siromaštva, koji određuju načini na koji se tretiraju siromašni, tj. način na koji država i društvo rešavaju problem siromašnih. Akcent je stavljen na problemu siromaštva u Srbiji poslednjih decenija sa doživljavanjem velikih promena: raspad velike države uz nacionalističke sukobe, promene političkog i državnog sistema i ekonomsko prestuktuiranje, (sporna) privatizacija državnih preduzeća, hiperinflacija (svetskih razmera) i masovan gubitak radnih mesta. Sve ovo vodi do velikog osiromašenja stanovništva Srbije gde je obrazovanje značajan resursa za smanjenje siromaštva i socijalnih nejednakosti.

Siromastvo pokušavaju da reše vlade, međunarodna zajednica, humanitarne svetske organizacije. Problem se prepoznaje na nivou pojedinaca, zajednica, regiona, i u svetskim razmerama. Siromastvo se prepoznaje, meri, mapira, relativizuje, donose se strategije za smanjenje siromaštva, iskorenjivanje ili rešavanje. Borba protiv siromaštva postaje prioritet na regionalnim, nacionalnim nivoima i svetskom nivou. Sagledavanje obima siromaštva je prvi zadatak u nalaženju načina borbe za smanjenje posledica siromaštva. Ukoliko je obim siromaštva širi, utoliko je borba neizvesnija, veće su šanse za neuspeh, a izvesno je dalje širenje siromaštva i društvenih kriza.

Obim siromaštva je određen kapacitetom pojedinca, grupe, zajednice ili društva da izađe iz takvog stanja. Reprodukcijska i samoreprodukcija siromaštva jesu fenomeni uslovljeni kulturom jednog društva. Obim i vrsta siromaštva uslovljena je ekonomskim kapacitetima društva/države, stepenom ukupne devijantnosti društva, običajno-moralnim kapacitetima zajednice, kao i programima socijalne zaštite. Analizirane su podele siromaštva povezane sa društvenom krizom, tranzicijom i brojnim procesima koji su vodili ka raslojavanju i osiromašenju stanovništva. Ukazuje se da sadašnja i buduća kriza društva se ne može rešiti bez potpunog sagledavanja pitanja obrazovanja kao važnog ekonomskog faktora. Politika planiranja obrazovanja mora da uvažava zahteve modernog tržišta zapošljavanja i da prati politiku ekonomskog razvoja. Analiza upućuje na zaključak da Nacionalni programi stručnog usavršavanja, kontinuiranog obrazovanja, prekvalifikacija, obuka jesu odgovor na ekonomsku krizu i put za bezkonfliktno društvo.

U radu **Programi jačanja porodice u Nišu – podrška porodicama** potencira se da je roditeljstvo jedan od najtežih zadataka današnjice, koji sa sobom nosi velike izazove. Zdrav razvoj deteta se najbolje ostvaruje u brižnom porodičnom okruženju, tako da je cilj SOS Dečijih sela da pruži podršku porodici i roditeljstvu kako bi se stvorili zdravi i stabilni temelji za srećno detinjstvo i odrastanje. Danas je sve prisutniji problem odgajanje dece, uspostavljanju zdravih porodičnih odnosa, odgovorima roditelja i porodice na dečije potrebe i razvojne karakteristike, adekvatnog ponašanja roditelja u odnosu na dete, pozitivnog roditeljstva i vaspitnih stilova, kao i roditeljstva kao partnerstva. Rad predstavlja prikaz načina rada organizacije, SOS Decjeg sela Srbije sa fokusom na podršku porodici kroz jačanje roditeljskih kompetencija i unapređenje roditeljskih veština korisnika u okviru Programa jačanja porodice. U radu je predstavljena jedinstvena usluga pružanja podrške porodici, kao primer dobre prakse, a u cilju najboljeg interesa deteta i zdravog roditeljstva. U radu sa porodicama kroz različite aktivnosti koje se sprovode u prostorijama Centra za podršku porodice na terenu realizuju se sledeće usluge: individualno psiho-socijalno savetovanje članova porodice, grupno savetovanje roditelja/staratelja, grupno savetovanje

dece i mladih, radionice namenje deci predškolskog i mlađeg školskog uzrasta, podrška u zapošljavanju roditelji, podrška u obrazovanju, materijalna podrška za urgentne potrebe korisnika, podrška organizacijama/institucijama/nevladinim organizacijama u lokalnoj zajednici i aktivnosti zagovaranja prava dece i porodica koji obuhvataju obeležavanje značajnih datuma.

Radi se i na razvojnim potrebama deteta: zdravstvene potrebe, obrazovne potrebe, razvoj emocija i ponašanja, identitet i na socijalnoj prezentaciji koja obuhvata način na koji dete sebe predstavlja kroz svoj izgled (lična higijena, adekvatna odeća u odnosu na pol, godine, kultura kojoj pripada), ponašanje i utisak koji ostavlja.

Program jačanja porodica u Nišu je jedina usluga podrške porodici, čime je pozicioniran kao respektabilan pružalac usluga. Funkcionalne evaluacije koje se sprovode jednom godišnje pokazale su da porodice prepoznaju dobijenu podršku i obraćaju se samoinicijativno za pomoć

Na samom kraju rada ukazuje se na potrebu iznova naglasiti značaj i jedinstvenost uloge biološke porodice koju ima za pravilan rast i razvoj dece. S obzirom na krizu kroz koju porodica u današnje vreme prolazi i s obzirom na probleme i izazove sa kojima se suočava i nosi, neophodno je obezbediti sistem podrške i usluga koji će biti potpora porodici i koji će raditi u cilju prevencije, a ne samo reakcije na kriznu situaciju. To je cilj i svrha Centra za podršku porodici.

U radu **Podrška deci i mladima sa smetnjama u razvoju i invaliditetom** elaboriran je rad Crvenog krsta u pružanju psihosocijalne podrške i socijalnoj inkluziji dece sa invaliditetom i smetnjama u razvoju. Ukažano je na rad i saradnju sa lokalnim institucijama, volonterima i aktivistima i aktivnim sprovođenjem edukacije i osveščivanjem ljudi promovišući humane vrednosti, razvijajući empatiju i senzibilnost za zajedništvo i potrebu da se pomogne drugima.

Analizirane su aktivnosti Crvenog krsta sa decom i omladinom iz osetljivih grupa, posebno je stavljen akcenat na program pomoći integracija dece i mladih sa smetnjama u razvoju i u smislu normalizacije, kako bi iskusili standardne životne ritmove i aktivnosti (iskustvo detinjstva, odraslog doba i starosti), koju većina ljudi u društvu obavlja (igra, učenje, rad, rekreacija, odmor) kako se i olakšava se i omogućava optimalno funkcionisanje u porodici i društvenoj zajednici.

Ukazuje se na potrebu procene dece i mladi sa smetnjama u razvoju radi planiranja vrste usluga, intervencija/podrške, njihovih nosilaca (službe/usluge), relevantnog obučavanja stručnjaka i finansijske potpore kako bi im se olakšao put odrastanja i razvoja, socijalizacije i socijalnog uključivanja. Deci sa fizičkim smetnjama takođe je potrebno obezbediti adekvatne životne uslove koji obezbeđuju dostojanstvo, unapređuju samopouzdanje i olakšavaju njihovo aktivno učešće u zajednici.

Prilikom procene vrste i stepena razvojne teškoće, treba obratiti pažnju na to da li postoje neke dodatne razvojne teškoće, intelektualne, obrazovne, socijalne kao i to koje su medicinske i mere psihosocijalne podrške koje treba preduzeti.

Integracija u društvo je suštinska strategija koja se odnosi na pružanje podrške osobama sa invaliditetom i smetnjama u razvoju da iskuse standardne životne ritmove i aktivnosti, kao što su iskustvo detinjstva, odraslog doba i starosti sa svim pripadajućim aktivnostima, koju većina ljudi u društvu obavlja (igra, učenje, rad, rekreacija, odmor).

Analiza rada ukazuju na individualni pristup, kako u vaspitnom, tako i u obrazovnom smislu, koji je prilagođen svakoj osobi za razvoj socijalne kompetencije koja je osnova kvaliteta ljudskog postojanja i kojom se osoba prilagođava zahtevima socijalne okoline.

Od analize usmerene ka merenju efekata i uticaja programa u zajednici za podršku porodicama sa decom sa smetnjama u razvoju, pokazale su da nakon sprovođenja u toku jedne godine, 61% roditelja veruje da su usluge u potpunosti zadovoljile njihova očekivanja, sto ukazuje na potrebu za dalje usavršavanje podrške deca.

Zaključak

Radovi su napisani na sistematiziran nacin, koncizne su, stručno i razumljivo analizirane. Izradjeni sadržaj je kompatibilan sa povezivanje teorije i prakse u obrazovanju socijalnih radnika. Svaki deo ima svoju razradjenu celinu, sistematski teoretsku analizu oblasti teorije i prakse sa aplikativnim istrazivanjem sa zaključima i predlozima na koje treba da posvetiti pažnju za njihov dalji razvoj.

Zbornik radova će poslužiti kao dobar materijal za jačanje kompetencija osnovnih akademskih studija socijalne politike i socijalnog rada. Usvajanjem sadržaja zbornika ostvariće se ciljevi predmetnog programa, student ce steći kompetencije, odnosno znanja i moći će da ih primeni u neposrednoj praksi. Može da se zaključi da ce zbornik biti od korist studentima psihologije, pedagogije, socijalnog rada, pravnih nauka i drugih nauka. Iz ovih razloga sa zadovoljstvom predlažem ista da bude prihvećna i objavljena.

Skoplje 22 januari 2020

recenzent

Prof.d-r

Suncica

Dimitrijoska

